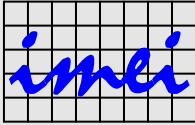

<p style="text-align: center;">CYFROWE PRZETWARZANIE SYGNAŁÓW Laboratorium Automatyka i Robotyka, studia stacjonarne pierwszego stopnia</p>	 <p style="text-align: center;">Instytut Metrologii, Elektroniki i Informatyki</p>
<p style="text-align: center;">Temat: Filtracja cyfrowa okresowych sygnałów deterministycznych</p>	<p style="text-align: center;">Ćwiczenie 3</p>

1. Cel ćwiczenia

Celem ćwiczenia jest praktyczne poznanie zagadnień związanych z filtracją cyfrową oraz ich implementacją w języku ANSI C przy wykorzystaniu środowiska programowania LabWindows/CVI firmy National Instruments.

2. Zagadnienia do przygotowania

- Próbkowanie sygnałów ciągłych – twierdzenie o próbkowaniu.
- Charakterystyczne cechy charakterystyk amplitudowych i fazowych filtrów NOI (Butterwortha, Czebyszewa, inwersyjnego filtru Czebyszewa oraz filtra eliptycznego) i SOI (z oknem trójkątnym, Hanninga, Hamminga i Blackmana).
- Wyznaczanie widma amplitudowego (fazowego) sygnału po filtracji na podstawie znajomości widma amplitudowego (fazowego) sygnału przed filtracją i charakterystyki amplitudowej (fazowej) filtra.
- Równania różnicowe określające zależność pomiędzy sygnałem wejściowym a wyjściowym w filtrach cyfrowych o nieskończonej odpowiedzi impulsowej (NOI) i skończonej odpowiedzi impulsowej (SOI).
- Algorytmy implementacji filtracji sygnałów przez cyfrowe filtry NOI i SOI przy znajomości współczynników filtra.
- Algorytm wyznaczania punktów charakterystyk częstotliwościowych cyfrowych filtrów NOI i SOI przy znajomości współczynników filtra.
- Funkcje języka ANSI C dotyczące wyznaczania wartości funkcji arcus tangens (atan , atan2).

3. Program ćwiczenia

Zadanie 1

- a) Wykorzystując środowisko programowania LabWindows/CVI zmodyfikuj program napisany w ramach realizacji ćwiczenia 0, aby wyznaczał charakterystyki częstotliwościowe (amplitudową i fazową) filtrów o parametrach zadanych przez prowadzącego. W tym celu, posługując się funkcjami opisanymi w punkcie 4.3 niniejszej instrukcji, wyznacza współczynniki filtrów. Wykresy charakterystyk przedstaw na dwóch osobnych elementach *Graph* linią ciągłą. Oś odciętych charakterystyki amplitudowej i fazowej powinna być skalowana w jednostkach częstotliwości (hercach). Oś rzędnych charakterystyki fazowej powinna być skalowana w stopniach kątowych i przedstawiać wartości w zakresie -180° do $+180^\circ$.
- b) Sprawdź, czy kształt uzyskanych charakterystyk jest poprawny biorąc pod uwagę ich cechy charakterystyczne oraz założone parametry filtrów. Wnioski przedstaw prowadzącemu zajęcia.

Zadanie 2

- a) Na każdym z elementów *Graph* zaimplementuj możliwość odczytu wartości poprzez kursory. Przy implementacji tego zadania posłuż się informacjami podanymi w punkcie 4.4 instrukcji do ćwiczenia 2.

Zadanie 3

- a) Uzupełnij tworzony program o możliwość realizacji filtracji cyfrowej próbek sygnału wczytanego z pliku. W tym celu, posługując się funkcjami opisanymi w punkcie 4.3 niniejszej instrukcji, wyznacza współczynniki filtrów. Wykres sygnału przed i po filtracji przedstaw na dwóch osobnych elementach *Graph*.
- b) Sprawdź wstępnie poprawność implementacji filtracji biorąc pod uwagę, że żaden z filtrów nie wzmacnia sygnału wejściowego oraz, że w sygnale wyjściowym znajduje się co najmniej jedną harmoniczną.

Zadanie 4

- a) Rozwiń tworzony program o możliwość wyznaczania widma amplitudowego i fazowego zarówno sygnału przed jak i po filtracji. Zaimplementuj możliwość wyznaczania widm zarówno na podstawie wszystkich próbek sygnału, jak również na podstawie tylko drugiej ich połowy. Wykresy widm przedstaw na osobnych elementach *Graph*. Oś rzędnych widm fazowych powinna być skalowana w stopniach kątowych i przedstawiać wartości w zakresie -180° do $+180^\circ$. Podczas implementacji tego zadania posłuż się informacjami zawartymi w punkcie 4.4 niniejszej instrukcji.

4. Wskazówki do ćwiczenia

4.1. Próbkki sygnałów do analizy

Próbki sygnałów wykorzystywanych do badań znajdują się w plikach `WAVE3_XY.CPS`¹.

4.2. Typy i parametry filtrów

Tabela 1 zawiera typy oraz parametry filtrów przewidziane dla każdej z grup ćwiczeniowych.

Tabela 1. Typy i parametry filtrów dla poszczególnych grup ćwiczeniowych

Gr.	Filtr			Częstotliwość graniczna f_c filtru [Hz]	Częstotliwość próbkowania f_p [kHz]
	Typ	Rodzaj	Rząd		
1	NOI	dolnoprzepustowy Butterwortha	6 i 12	4000	51,2
	SOI	dolnoprzepustowy z oknem Hanninga	6 i 12	4000	51,2
2	NOI	dolnoprzepustowy Czebyszewa, nierównomierność pasma przepustowego 0,1 dB	6 i 12	1200	12,8
	SOI	dolnoprzepustowy z oknem Blackmana	6 i 12	1200	12,8
3	NOI	dolnoprzepustowy eliptyczny, nierównomierność pasma przepustowego 0,1 dB, tłumienie w paśmie zaporowym 60 dB	4 i 8	500	6,4
	SOI	dolnoprzepustowy z oknem Hamminga	4 i 8	500	6,4
4	NOI	dolnoprzepustowy Czebyszewa inwersyjny, tłumienie w paśmie zaporowym 60 dB	5 i 10	1200	15,36
	SOI	dolnoprzepustowy z oknem trójkątnym	5 i 10	1200	15,36
5	NOI	dolnoprzepustowy Butterwortha	7 i 14	5500	102,4
	SOI	dolnoprzepustowy z oknem Blackmana	7 i 14	5500	102,4
6	NOI	dolnoprzepustowy Czebyszewa inwersyjny, tłumienie w paśmie zaporowym 80 dB	8 i 16	550	5,12
	SOI	dolnoprzepustowy z oknem Hanninga	8 i 16	550	5,12
7	NOI	dolnoprzepustowy Czebyszewa, nierównomierność pasma przepustowego 0,2 dB	5 i 10	7000	76,8
	SOI	dolnoprzepustowy z oknem trójkątnym	5 i 10	7000	76,8

4.3. Wyznaczanie współczynników filtrów cyfrowych

4.3.1. Filtry NOI

Przy wyznaczaniu współczynników cyfrowych filtrów typu NOI należy posługiwać się następującymi funkcjami zgrupowanymi w bibliotece Advanced Analysis » Signal Processing » IIR Digital Filters » Old-Style Filter Functions:

- `Bessel_Coef` filtr Bessela
- `Bw_Coef` filtr Butterwortha
- `Ch_Coef` filtr Czebyszewa typu 1
- `InvCh_Coef` filtr Czebyszewa typu 2
- `Elp_Coef` filtr eliptyczny

Poszczególne parametry tych funkcji mają następujące znaczenie:

Type typ filtru (dolno-, górno-, pasmowoprzepustowy lub pasmowozaporowy),
Order rząd filtru,

¹ X oznacza numer grupy laboratoryjnej, natomiast Y to jednocyfrowy numer sygnału.

Sampling Frequency	częstotliwość próbowania,
Lower Cutoff Frequency	dolna częstotliwość załamania charakterystyki częstotliwościowej,
Upper Cutoff Frequency	górną częstotliwość załamania charakterystyki częstotliwościowej (w przypadku filtrów dolno- i górnoprzepustowych jej wartość nie jest brana pod uwagę, jednak ze względu na konieczność wprowadzenia jakiejś wartości można wpisać 0.0),
A Coefficients Array	tablica, do której zostaną zapisane współczynniki mianownika transmitancji filtru cyfrowego,
B Coefficients Array	tablica, do której zostaną zapisane współczynniki licznika transmitancji filtru cyfrowego,
Number of A Coefficients	liczba współczynników mianownika (w przypadku filtru dolno- i górnoprzepustowego jest większa o 1 od rzędu filtru),
Number of B Coefficients	liczba współczynników licznika (w przypadku filtru dolno- i górnoprzepustowego, jest większa o 1 od rzędu filtru),
Passband Ripple	poziom zafalowań w paśmie przepustowym (tylko w filtrze Czebyszewa typu 1 i w filtrze eliptycznym),
StopBand Attenuation	minimalne tłumienie w paśmie zaporowym (tylko w filtrze Czebyszewa typu 2 i w filtrze eliptycznym).

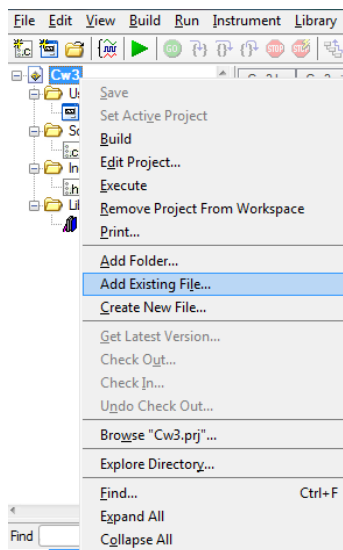
4.3.2. Filtry SOI

Przy wyznaczaniu współczynników cyfrowych, dolnoprzepustowych filtrów typu SOI, należy posługiwać się funkcją `Wind_LPF` znajdująca się w bibliotece `Advanced Analysis » Signal Processing » FIR Digital Filters`. Poszczególne parametry tej funkcji mają następujące znaczenie:

Sampling Frequency	częstotliwość próbowania,
Cutoff Frequency	częstotliwość załamania charakterystyki częstotliwościowej,
Number of Coef	liczba współczynników filtru (większa o 1 od rzędu filtru),
Coefficient Array	tablica, do której zostaną zapisane wyznaczone współczynniki filtru,
Window type	typ zastosowanego okna.

4.4. Funkcja wyznaczająca widmo amplitudowe i fazowe sygnałów

W celu uproszczenia realizacji wyznaczania widma amplitudowego i fazowego na stronie WWW z materiałami do niniejszego przedmiotu udostępniono bibliotekę DLL zawierającą funkcję `ComputeSpectrum`, która na podstawie próbek umożliwi wyznaczenie widma amplitudowego lub fazowego.

Rys. 1. Widok menu podręcznego z wyróżnioną pozycją umożliwiającą dodawanie do projektu dodatkowych plików

W celu wykorzystania omawianej biblioteki w tworzonym programie należy ze strony WWW wskazanej przez prowadzącego ściągnąć archiwum o nazwie `cw3cps.zip` i wypakować znajdujące się w nim pliki do folderu, w którym znajdują się pliki tworzonego programu. Następnie w środowisku LabWindows/CVI przy kursorze umieszczonym na nazwie projektu należy kliknąć prawy klawisz myszy i w rozwiniętym menu podręcznym wybrać pozycję `Add Existing File`, co pokazano na rysunku 1.

W otwartym oknie wyboru plików należy wskazać pliki `cw3cps.h` oraz `cw3cps.lib` i zaakceptować wybór klikając klawisz OK. Po tej operacji należy dołączyć plik `cw3cps.h` do kodu tworzonego programu wykorzystując dyrektywę `#include`.

Prototyp funkcji `ComputeSpectrum` ma następującą postać:

```
int ComputeSpectrum (double *samples, unsigned int numberOfSamples,
                    unsigned int numberOfSamplesRemoved, double samplingFrequency,
                    int typeOfSpectrum, double *spectrum, double *frequency);
```

Poszczególne parametry funkcji mają następujące znaczenie:

<code>samples</code>	wskaźnik na tablicę zawierającą próbki sygnału;
<code>numberOfSamples</code>	całkowita liczba próbek znajdujących się w tablicy wskazywanej przez wskaźnik <code>samples</code> ;
<code>numberOfSamplesRemoved</code>	liczba próbek z początku sygnału, jaka nie będzie brana do wyznaczania widma;
<code>samplingFrequency</code>	zastosowana podczas pobierania próbek częstotliwość próbkowania wyrażona w hercach;
<code>numberOfSamples</code>	rodzaj widma, jakie ma być wyznaczane (0 – amplitudowe lub 1 – fazowe);
<code>spectrum</code>	wskaźnik do tablicy, gdzie po wykonaniu funkcji zostaną zapisane wyznaczone wartości widma amplitudowego (wyrażone w tych samych jednostkach co próbki) lub fazowego (wyrażone w stopniach);
<code>frequency</code>	wskaźnik do tablicy, gdzie zostaną zapisane wartości częstotliwości (wyrażone w hercach) odpowiadające poszczególnym wartościom prążków widma zapisanych do tabeli wskazywanej przez wskaźnik <code>spectrum</code> .

W przypadku, gdy:

- wskaźnik `samples` jest równy `NULL`,
- wskaźnik `spectrum` jest równy `NULL`,
- wskaźnik `frequency` jest równy `NULL`,
- wartość parametru `numberOfSamplesRemoved` jest większa lub równa od wartości parametru `numberOfSamples`,

wtedy funkcja zwróci wartość `-1`. W przypadku poprawnego wyznaczenia widma funkcja zwraca liczbę wyznaczonych wartości widma.

Przedstawiony poniżej przykład obrazuje sposób wywołania funkcji `ComputeSpectrum` do wyznaczenia widma amplitudowego. W przykładzie tym założono, że dysponujemy próbkami sygnału zapisanymi w tablicy o nazwie `probki`, w zmiennej o nazwie `lp` przechowujemy liczbę próbek, w zmiennej o nazwie `fp` zastosowaną podczas pobierania próbek częstotliwość próbkowania i chcemy wyznaczyć widmo amplitudowe na podstawie wszystkich próbek (trzeci parametr wskazujący ile próbek z początku sygnału będzie odrzuconych wynosi 0).

```
ComputeSpectrum (probki, lp, 0, fp, SPECTRUM_AMPL, widmo, f);
```

W powyższym wywołaniu wykorzystano stałą `SPECTRUM_AMPL`, która jest zdefiniowana w pliku `cw3cps.h` i może być wykorzystana w celu wskazania, jakie widmo ma być wyznaczone. W przypadku chęci wyznaczenia widma fazowego należy zastosować stałą `SPECTRUM_PHASE`. Dodatkowo założono, że `widmo` i `f` są tablicami o komórkach typu `double` i ich liczbie równej co najmniej wartości zmiennej `lp`.

Trzeci parametr omawianej funkcji pozwalają na wyznaczenie widma na podstawie fragmentu sygnału. Jeśli jednak funkcja zostanie wywołana w następujący sposób

```
ComputeSpectrum (probki, lp, lp/2, fp, SPECTRUM_AMPL, widmo, f);
```

to pierwsza połowa próbek znajdujących się w tablicy `probki` nie będzie brana pod uwagę (trzeci parametr wywołania funkcji wskazuje, że pierwsze `lp/2` próbek nie będzie brane pod uwagę), a widmo zostanie wyznaczone na podstawie próbek znajdujących się w drugiej połowie tablicy. W takim wypadku liczba komórek tablic `widmo` i `f` może być równa `lp/2`.

Poniżej pokazano szerszy przykład wykorzystujący funkcję `ComputeSpectrum` wraz z deklaracjami niezbędnych tablic i prezentacją widma na elementach *Graph*. Zakłada się w nim, że na panelu użytkownika znajduje się element typu *Ring*, oznaczony stałą `TYP_WIDMA`, który służy do wyboru rodzaju widma (amplitudowe, fazowe) do wyznaczenia. Wykorzystując niniejszy przykład w swojej aplikacji należy pamiętać o dostosowaniu stałych identyfikujących elementy *Graph* do swojej wersji programu.

```
int typWidma;
unsigned int x;
```

```

double *widmo, *f;

// Pobranie informacji jakie widmo ma być wyznaczone
GetCtrlVal(panelHandle, PANEL_TYP_WIDMA, &typWidma);
// Przydzielenie pamięci dla tablic
widmo = malloc(lp*sizeof(double));
f = malloc(lp*sizeof(double));
// Wyznaczenie widma
x = ComputeSpectrum(probki, lp, 0, fp, typWidma, widmo, f);
// Prezentacja widma na elemencie Graph
DeleteGraphPlot(panelHandle, PANEL_GRAPH, -1, VAL_IMMEDIATE_DRAW);
PlotXY(panelHandle, PANEL_GRAPH, f, widmo, (x/2)+1, VAL_DOUBLE, VAL_DOUBLE,
        VAL_BASE_ZERO_VERTICAL_BAR, VAL_EMPTY_SQUARE, VAL_SOLID, 1, VAL_RED);
// Zwolnienie pamięci przydzielonej dla tablic
free(widmo);
free(f);

```

5. Opracowanie wyników

Sprawozdanie z ćwiczenia powinno zawierać wymienione poniżej elementy **wraz z komentarzami słownymi**.

- Widok interfejsu użytkownika stworzonej aplikacji i krótki opis jej obsługi.
- Uzyskane charakterystyki filtrów (amplitudowe i fazowe).
- Analizy porównawcze otrzymanych charakterystyk (amplitudowych i fazowych), tj. porównanie charakterystyk dwóch filtrów tego samego typu, lecz różnych rzędów oraz filtrów tego samego rzędu, lecz różnych typów.
- Przebiegi sygnałów przed i po filtracji oraz ich widma (amplitudowe i fazowe).
- Analiza poprawności przeprowadzonej filtracji w oparciu o dziedzinę częstotliwości. W tym celu należy w tabeli zebrać informacje dotyczące częstotliwości, amplitud i faz harmonicznych występujących w sygnale filtrowanym. Następnie należy określić wartości wzmocnienia i przesunięcia fazowego dla każdej z częstotliwości, przy której występują harmoniczne w sygnale filtrowanym. Na podstawie tych informacji należy obliczyć amplitudy i fazy harmonicznych, jakie znajdują się sygnale po przeprowadzeniu filtracji. Otrzymane wyniki należy porównać z wynikami uzyskanymi przez wyznaczenie widma amplitudowego i fazowego na podstawie próbek sygnału po filtracji.

Na końcową ocenę z ćwiczenia mają również wpływ:

- systematyczna realizacja poszczególnych zadań ćwiczenia;
- poprawne skomentowanie kodu całej tworzonej aplikacji;
- poprawny styl kodowania (stosowanie wcięć w kodzie itp.);
- bezbłędne działanie stworzonego programu przy różnych niestandardowych działaniach użytkownika;
- implementacja wszystkich założeń dla aplikacji przedstawionych przez prowadzącego zajęcia;
- końcowy wygląd interfejsu użytkownika aplikacji, który powinien być estetyczny i przejrzysty;
- przejrzyste i estetyczne formatowanie pisemnego sprawozdania z ćwiczenia.

6. Literatura

- [1] Borodziej W., Jaszczak K.: „Cyfrowe przetwarzanie sygnałów – wybrane zagadnienia”. WNT, Warszawa 1987.
- [2] Dąbrowski A.: „Przetwarzanie sygnałów przy użyciu procesorów sygnałowych”. Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej 2000.
- [3] Lyons R.G.: „Wprowadzenie do cyfrowego przetwarzania sygnałów”. WKŁ, Warszawa 1999.
- [4] Oppenheim V, Schaffer R.W.: „Cyfrowe przetwarzanie sygnałów”. WKŁ, Warszawa 1979.
- [5] Oppenheim V, Willsky A.S.: „Signals & Systems”. Prentice Hall, 1997.
- [6] Oppenheim V, Schaffer R.W.: „Discrete-Time Signal Processing”. WKŁ, Warszawa 1979.
- [7] Roberts R.A., Mullis C.T.: „Digital Signal Processing”. Addison-Wesley Publishing Company, 1987.
- [8] Stabrowski M.: „Miernictwo elektryczne. Cyfrowa technika pomiarowa”. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1994.
- [9] Sydenham P.H.: „Podręcznik metrologii – tom I”. WKŁ, Warszawa 1988.
- [10] Tietze U, Schenk Ch.: „Układy półprzewodnikowe” WNT, Warszawa 1997.
- [11] Zieliński T.P.: „Od teorii do cyfrowego przetwarzania sygnałów”. Wydział EAIiE AGH Kraków 2002.
- [12] Zieliński T.P.: „Cyfrowe przetwarzanie sygnałów. Od teorii do zastosowań”. WKŁ, Warszawa 2005.